

ПРВИ ОТКУПИ ПРЕДМЕТА И ОСНИВАЊЕ БЕОГРАДСКОГ ОПШТИНСКОГ МУЗЕЈА 1903. ГОДИНЕ

Познато је да су поједини београдски и други грађани предратне Србије (до 1914) нудили држави, односно државним органима власти и установама, на продају своје приватне збирке драгоцености, разни материјал културно-историјске вредности, првенствено онај који се односио на прошлост обновљене српске државе. Надлежно министарство, врло често уз сагласност највише извршне и управне институције, повремено је откупљивало понуђене предмете за збирке музејских установа у Београду, у првом реду за Народни музеј. Тако је и 1894. године београдски рентијер Самуило Стефановић, који је, према документима, у својим пословима имао и тешкоћа финансијске природе, решио да за 40.000 динара у злату прода своје драгоцености и стога се писмом обратио министру просвете и црквених послова Андри Ђорђевићу.¹

Извесно је да су понуђени предмети својом вредношћу заинтересовали високе државне функционере, јер је министар А. Ђорђевић, „према одлуци Министарског савета”, одредио стручну комисију у коју су ушли: као председник, познати научник Стојан Новаковић, тада изванредни посланик и опуномоћени министар у пензији, а као чланови — архитект Михаило Валтровић, управник („чувар”) Народног музеја, историчар Љубомир Ковачевић, професор Велике школе, и историчар Љубомир Јовановић, тада професор Друге београдске гимназије.² Чланови комисије успешно су обавили свој део посла: прегледали су предмете, више пута говорили с власником и целу збирку проценили, узевши у обзир „наше финансијске прилике”, на 30.000 динара.³

Овом пригодом нису потребни детаљи, важно је рећи да је цео предмет убрзо

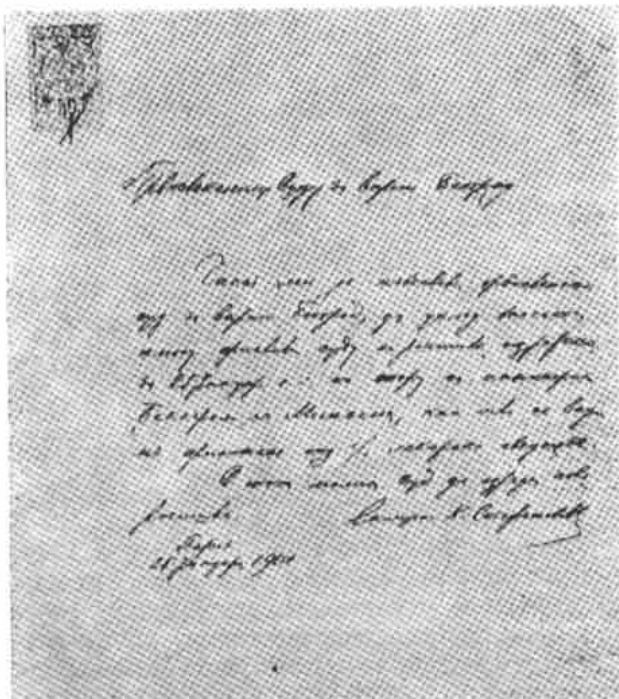
припремљен за Министарски савет и да је министар просвете већ припремио концепт решења о откупу збирке старина „по цени од тридесет и две хиљаде у злату”.⁴ Нису, међутим, познати разлози из којих ова купо-продаја није обављена, јер је власник С. Стефановић био расположен за продају. Да је то тако, може се закључити његовим новим потезом: он се обратио новом потенцијалном купцу — Београдској општини.

Захваљујући већ поменутиим документима, може се видети да се у збирци налазило старо оружје (ножеви, копља, јатагани, сабље, кубуре, пиштољи, сребром оковане „леденице”, пушке Станоја Главаша, сердара Мићића, Благоја из Кнића и др. оружје), затим војнички и јахачки прибор (шлемови, штитови, оклопи, украсни предмети за коње и др.), разни женски накит и делови одеће (појаси, тепелуци, гривне, кованице) и слике уметника, које су, како је наглашено, „масном бојом на платну рађене”.⁵ Међутим, цео поступак у Општини брже је текао: она је одбила понуду услед недостатка финансијских средстава, јер, треба рећи, радило се о врло великом непланираном издатку.⁶

Према до сада пронађеним документима, може се закључити да је С. Стефановић настојао да збирку прода и ван земље, да „је од тога одвраћен” и да му је обећано „да ће је (збирку — примедба аутора) Општина откупити”. Исто тако би се могло рећи да је у међувремену било разговора између власника и заинтересованих за збирку, али је сигурно да се С. Стефановић почетком марта 1901. године поново обратио министру А. Ђорђевићу, а затим, после неповољног одговора,⁷ Одбору општине београдске, који је на свом редовном састанку, одржаном 16. октобра 1901. године

решавао о понуди. Занимљива је стога дискусија одборника који су имали различите ставове о откупу и оснивању градског музеја. Одборник Тоша Михаиловић није оспоравао вредност збирке, али је стајао на становишту да Општина не откупљује збирку „јер ће јој се непрестано подносити такве понуде“. Одборник Васа Николић је изјавио да „као Србин не може да допусти да пушка Главашева... оде у руке странца“. Ово мишљење подржао је одборник Стефан Веселиновић, који је рекао да не треба допустити да понуђени предмети „оду на страну... јер ако се то допусти“ ми ћемо „за овим старинама у своје време трчати“... Одборник Бока Димитријевић је за откуп јер је имао „прилике да види на страни да све општине имају своје старине.“ Истог мишљења био је одборник Милутин Божић, који је истакао да у страним земљама постоје чак и закони којима се забрањује изношење старина из земље. Занимљиво је тактично излагање председника Београдске општине Милована Маринковића, који је рекао да за Општину „ово питање није ново“ и да су о збирци дале своје мишљење „уважене личности чијој се оцени мора апсолутно веровати“. У два маха он наглашава да, мада се ради о финансијском издатку, Општина ништа не би изгубила јер би „једну своју имовину заменила другом“. На крају своје речи председник је изнео да су у програму за подизање општинског дома предвиђена „и одељења за општински музеј“. Он сматра да музеји подстичу „код омладине родољубље и познавање прошлости својих предака“ и наглашава да све „престонице имају те установе“ и да не треба допустити „да Београд у томе чини изузетак“.

Ова дужа измена мисли и различитих гледишта, у којој су учествовали и други одборници, завршена је одлуком „да се ова понуда усвоји и да се понуђена збирка старинског оружја, слика и бронзе откупи за Општину“. На истом састанку образована је „комисија (председник општине и пет одборника) за закључење куповине“, којој је као стручњак помагао Мих. Валтровић.⁸ После три месеца, тачније 21. јануара 1902. године, комисија је поднела извештај Одбору општине београдске, који је донео решење да се „на терет општинске готовине по добивеном за то надлежном одобрењу г. министра финансија“ исплати уговорена сума у износу „тридесет хиљада динара у сребру“.⁹ На основу архивске грађе и података у београдским новинама,¹⁰ може се закључити да је посао убрзо

Потпис колекционара С. Стефановића

La signature du collectionneur belgradois, S. Stefanović, qui a cédé sa collection des antiquités à la commune de Belgrade en 1902.

За општински музеј. Одбор општински отворио је кредит од 30.000 дин. колико се има исплатити г. Самуилу Стефановићу за откуп старог оружја, слика и бронзе, које је општина купила за општински музеј.

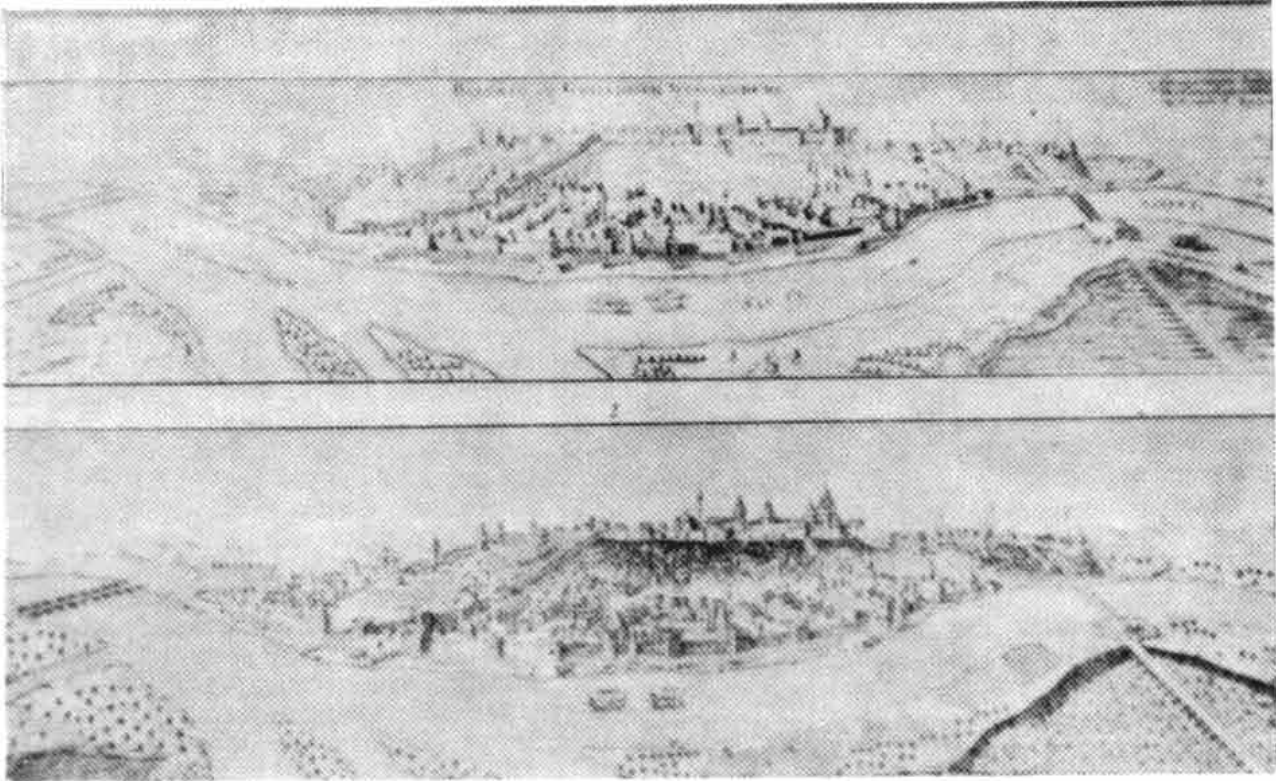
Вечерње новости, 24. јануар 1902: вест о откупу прве збирке

«Les nouvelles de soir», le 24 janvier 1902: la nouvelle sur l'acquisition de la première collection destinée au Musée municipal

* Општина Београдска, откупивши од г. С. Стефановића одличну збирку старина, засновала је свој музеј. Пре неколико дана откупила је од Минхенског антиквара Розентала више плахова и цртежа Београда од 1521.—1789. године. —

Београдске општинске новине, 9. новембар 1903: одлука Одбора о смештају фонда Општинског музеја

Le Journal officiel de la commune de Belgrade, le 9 novembre 1903: l'arrêté du Conseil municipal portant sur l'installation du trésor du Musée municipal

Једна од гравира антиквара Розентала: изглед Београда 1736. године

L'une des gravures du Musée municipal: la vue de Belgrade en 1736, lors du règne de l'Autriche

Краљев трг око 1911: поред Капетан Мишиног здања виде се зграде Народног музеја и Општине

La Place du Roi à Belgrade, vers 1911: à côté de l'édifice «Kapetan Mišino zdanje» l'Université, on voit les édifices du Musée national et de la Municipalité

завршен, јер је на редовном састанку Одбора, одржаном 19. марта 1902. године, одборник Милутин Степановић „пре преласка на дневни ред” објавио да је „за установљење општинског музеума” откупљена збирка старина С. Стефановића, да је „иста збирка и примљена у Општини” и да она стоји нераспакована у општинским просторијама. Он је захтевао да се реши питање привремених просторија како би се збирка разместила „да се може гледати” и стога предлаже да „општинску збирку старина” прими и чува Народни музеј „док Општина не прибави и друге предмете за свој музеум”, док не обезбеди „потребне локале” за његов смештај и „лице које би истим руководило.”¹¹

На редовној седници, одржаној тачно месец дана касније (19. априла), наведени захтеви поново су изнесени пред Одбор. После говора предлагача и још седам одборника дошло је „до поименичног гласања” којим је са 15 : 9 одбачен предлог М. Степановића.¹²

Овај резултат неповољно је утицао на иницијативу за оснивање, али она није престала. Треба навести да је у току 1902. године Никола Милојевић, академски живописац, по наруџбини Општине урадио портрете њених добротвора¹³ и да је Општина за свој музеј откупила „од минхенског антиквара Розентала више планова и цртежа Београда од 1521. до 1789. године.”¹⁴ Може се рећи да су ови откупи представљали почетке формирања првих збирки будућег општинског музеја.

Када се говори о степену ових настојања, треба узети у обзир и прилике у тадашњој држави, нарочито на мартовске и мајске догађаје 1903. године у Београду. Свакако да су промене утицале и на расположење одборника према оснивању ове за наш главни град нове културно-просветне установе.

У јесен те, 1903. године, на ванредној седници Одбора, одржаној 15. октобра, а на предлог Суда Београдске општине, одлучено је да се овласти Суд „да ступи у споразум с Народним музејом да се ствари набављене за Општински музеј пренесу у једну собу Народног музеја, на којој ће стајати натпис: *Општински музеј*”.¹⁵ У даљем тексту се понавља оно што је већ речено на одборској седници, одржаној 19. марта, односно 19. априла 1902. године, између осталог, да изложене ствари остану у Народном музеју „све док Општина не изнађе локале за смештај свог музеја”. У том смислу је већ 23. октобра

Општински суд упутио допис Народном музеју, који је потписао председник општине Коста Д. Главинић.¹⁶

Врло брзо, 31. октобра, Народни музеј је одговорио да он „не располаже никаквим простором који би био подесан да се у њему смести збирка ствари и старина набављених за Општински музеј”, јер се и сам налази у неповољним просторним условима за рад. Управа музеја је уједно изнела мишљење да би се то питање могло решити ако би се о трошку Београдске општине и Министарства просвете доздало двоспратно крило у дворишту Народног музеја, у којем би било места за размештај ствари како Општинског тако и њиховог музеја.¹⁷

У сваком случају настојање Београдске општине да речене године и отвори свој музеј, да збирке прикаже јавности, није остварено. Међутим, према до сада пронађеним и коришћеним писаним изворима из 1902. и 1903. године, могу се утврдити ове чињенице: а) постигнута је сагласност да се установи Општински музеј; б) до 15. октобра 1903. године Београдска општина је прикупљала и поседовала музејски материјал и в) стално је постојала тежња да се музејски фонд прикаже јавности и Одбор је стога тражио могућности да се бар у сасвим скромном облику отвори Општински музеј.¹⁸ Одлука од 15. октобра 1903. године има стога карактер оснивачког акта једне нове београдске установе, јер, сем постојећих музеја који су се односили на читаву државу, основан је и музеј једног града.

*

Набављање новог музејског материјала (предмета, слика, модела споменика) и настојања Београдске општине да реши питање одговарајућег смештаја свог музеја, настављена су и после 1903. године и може се увидети, на основу расутих писаних извора, јер је изгубљен траг тадашње архиве Београдске општине (до 1918), да су у томе постигнути нови резултати па и успеси, мада су разне политичке и страначке борбе тог времена, недостатак финансијских средстава, кризне ситуације, ратови и друге околности „онемогућавале спровођење одлуке о отварању Општинског музеја”. Занимљиви ће стога бити и нови подаци о тим напорима, који су бележени до 1914. године и на другим странама.

Завршавајући овај прилог, треба навести бар неки податак који говори о континуитету тих напора и настојања. У,

за оно време, репрезентативној публикацији Општине београдске „Београд, изглед вароши и улица по фотографијама из развог доба”, која је штампана у Београду 1911. године, у њеном табеларном „Прегледу слика”, приказани су под бр. 1 „Изглед Београда из године 1521.”, под бр. 2 и 3 — „Изглед Београда из године 1736.” и скоро да је извесно да су то репродукције оних гравира које су откупље-

не од минхенског антиквара Розентала. И сада оно што изненађује и што тражи накнадну потврду: на табели 6 је Конак кнегиње Љубице, али у легенди је назначено да је то — „Музеј вароши Београда”.¹⁹

На основу расположујих података не може се поуздано рећи о чему се ради, али зато предстоји посао да се детаљније обради период до 1914. године, па и даље — до 1929.

НАПОМЕНЕ

¹ Архив Србије (АС), Министарство просвете (МПС), 1894, ф. XIII, 93: писмо С. Стефановића, 20. април.

² Исто: концепт министра, 21. април и позив С. Новаковића, 25. април.

³ Исто: извештај комисије, 29. април.

⁴ Исто: концепт министра, 18. мај.

⁵ Исто: извештај комисије, 29. април; *Бранково коло*, год. II, бр. 15, Срем. Карловци, 11 (23) април 1896, стр. 480.

⁶ *Београдске општинске новине* (БОН), год. XII, бр. 46, 13. новембар 1894, стр. 195.

⁷ АС, МПС, 1901, ф. VI, 30: писмо, 1. марта и одговор Министарства да оно „за сада нема могућности буџетских за откуп ове збирке”. Занимљиво је поменути да је С. Стефановић у писму навео да збирка има 271 предмет.

⁸ БОН, год. XIX, бр. 40, 28. октобар 1901, стр. 231—234.

⁹ БОН, год. XX, бр. 8, 22. фебруар 1902, стр. 59.

¹⁰ *Вечерње новости*, бр. 23, Београд, 24. јануар 1902, рубрика *Београдске вести*, донеле су вест да је отворен кредит „за откуп старог оружја, слика и бронзе, које је Општина купила за општински музеј“.

¹¹ БОН, год. XX, бр. 15, 11. април 1902, стр. 123: редовни састанак Одбора.

¹² Исто, бр. 18, 5. мај 1902, стр. 149: састанак Одбора. За предлог су гласали: Живојин Перић, А. Н. Крсмановић, Милутин Степановић, М. Штрбић, Урош Благојевић, С. Веселиновић, Ђорђе Петровић, К. Главинић и Мањоло Клидис.

¹³ Исто, бр. 39, 29. септембар 1902, стр. 258: састанак 13. септембра 1902.

¹⁴ *Нова искра*, год. IV, бр. 6, Београд, јуни 1902, стр. 192; *Народ*, радикални лист, год. III, бр. 36, Београд, 21. јун 1902, стр. 3.

¹⁵ БОН, год. XXI, бр. 46, 9. новембар 1903, стр. 267.

¹⁶ Народни музеј у Београду, архива, 1903, стр. 199.

¹⁷ Исто, бр. 206.

¹⁸ Јелица Стаменковић, *Оснивање Музеја 1903. године и почеци формирања збирки, споменица 70 година Музеја града Београда*, Београд 1973, стр. 8.

¹⁹ *** *Београд*, цинкографија и штампа Српске краљевске државне штампарије, Београд 1911. Књига није пагинирана (12 + 32 табле с 33 слике).

LES PREMIERES ACQUISITIONS DES OEUVRES D'ART ET LA CREATION DU MUSEE MUNICIPAL DE BELGRADE EN 1903

Milorad Dželebdžić et Miodrag Dabižić

Il y a une dizaine d'années seulement, on a considéré que le Musée municipal de Belgrade (actuellement Musée de la ville de Belgrade) avait été créé en 1929. Les résultats nouveaux témoignent, cependant, que dans la commune de Belgrade on avait songé, déjà vers la fin du siècle passé, à constituer un musée de la ville;

au début de ce siècle étaient acquises certaines collections privées, contenant des objets témoins du passé de Belgrade et de l'Etat serbe restauré en XIXe siècle.

En 1894 fut proposée et en 1901 acquise la collection d'armes, de bijoux, de parties de vêtements et de peintures, dont le propriétaire

était le rentier belgradois, S. Stefanović. L'année suivante, plusieurs plans et dessins, représentant la vue de Belgrade de 1521 (la prise de la ville par les Turcs), jusqu'en 1789, furent également acquis. On demanda à un peintre d'exécuter les portraits des donateurs de la commune de Belgrade. On peut dire que ces acquisitions représentent le début de la constitutions des premières collections du musée désiré, dont la création est achevée en 1903.

La Municipalité ayant déjà disposé de quelques centaines d'oeuvres d'art, il est décidé, lors de la réunion du Conseil municipal tenue le 15 octobre 1903, que l'organe exécutif du Conseil «se mette d'accord avec le Musée national, en vue de transférer des objets acquis pour le Musée municipal dans une salle du Musée national, qui portera l'inscription *Musée municipal*».

La réponse de la direction du Musée national est qu'elle «ne dispose d'aucune pièce propre à l'installation de la collection des objets et des antiquités» du Musée municipal. Sa proposition est de résoudre ce problème en agrandissant l'édifice du Musée national. Cette idée n'est pas réalisée pour des raisons diverses, mais les

efforts de la commune de Belgrade accomplis en vue de présenter, quoique sous forme modeste, son trésor au public, ont persisté.

D'après les sources découvertes et explorées jusqu'à nos jours, datant de 1901 à 1903, nous pouvons établir les faits suivants: a) le Conseil municipal avait donné son consentement à la création du Musée; b) jusqu'en octobre 1903, la commune avait recueilli et possédé les oeuvres d'art destinées au Musée et c) l'effort pour ouvrir le Musée est persistant. Aussi, la décision prise le 15 octobre 1903 a le caractère d'un acte de constitution d'une nouvelle institution culturelle de Belgrade, appartenant à la ville même, tandis que quelques autres musées existant (Musée national, Musée ethnographique) se rapportent à tout le pays.

L'acquisition des oeuvres d'art et les efforts pour trouver les locaux pour le Musée municipal, sont poursuivis après 1903, bien que de nombreuses circonstances, tant bien politiques qu'économiques, n'aient pas été en leur faveur. C'est pourquoi les nouveaux renseignements, qui éclairciront de plus près les conditions au Musée municipal jusqu'en 1914, l'année de guerre, et plus tard jusqu'en 1929, seront significatifs.